

R-81

NÉPRAJZI KÖZLEMÉNYEK

III. évfolyam

4. sz.

Kézirat gyanánt

Budapest, 1958

MAGYAR NEMZETI MUZEUM - NÉPRAJZI MUZEUM

NÉMET PÁRHUZAM RÉGI MAGYAR DALLAMHOZ

Az alábbi dallamot a freiburgi Deutsches Volksliedarchiv "Syst. alter Mel." jelzésű kartonkatalógusában találtam. A dal eredeti lelőhelye Werlin kéziratos gyűjteménye 1646-ból, mely kb. 1200 dallamot tartalmaz. A mellé állított magyar dallamok közül az első saját gyűjtésem, megjelent a "Régi népdalok Kiskunhalasról" /Bp. 1954./ c. kiadványom jegyzeteiben /93.sz./, a második ugyanott /38. sz./ Nagy Czirokkal közös gyűjtésünk, az utolsó pedig Bartók: A magyar népdal 228. sz. Az utóbbit, mint a dallamcsalád jellegzetes képviselőjét közöltem: "Ugor réteg a magyar népzeneben" /Kodály-émlékkönyv, Bp. 1953./, ill. "Ugorszkij szloj v vengerszkij narodnoj muzike" /Acta Ethn. 1950./ 54. számaként.

1.

Was ich er-zäh - len will, ist all-zu wahr... stb

- 19 -

2.

Rubato Derzstomaj, 1939.

Jaj de szé - les, jaj de hosz-szú az az út,
A - kin az a ki - lenc be - tyár el - in - dult.
A - kin az a ki - lenc be - tyár el - in - dult,
Pá - pa - i úr ud - va - rá - ba be - for - dult.

3.

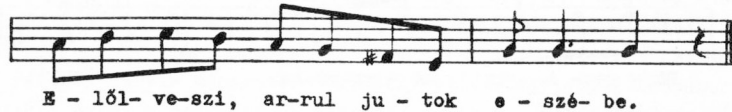
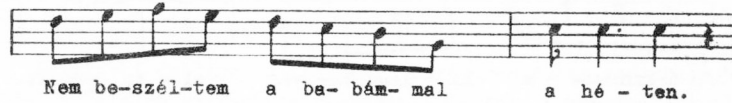
Modok József 84 é. Kiskunhalas

Jaj de szé - les, jaj de hosz-szú az az út,
A - kin az a ki - lenc be - tyár el - in - dult.
A - kin az a ki - lenc be - tyár el - in - dult,
Pát - va - i - né ud - va - rá - ba be - for - dult.

4.

Pápa, Veszprém m.

A német dal lényegileg azonos a magyarral, elsősorban sorzárlatainak rendszerében. Az 5., 4., 2., és végül 1. fokon megálló sorok, a zárlatokban jelentkező kvart-váltás olyan feltűnő jelenség, amely még nagyobb dallameltérések esetén is összekötné a változatokat. De a második sor szinte teljes megfelelése, a negyedik sorban az alsó 5. fokig kanyarodó dallamvonal, s a derzstomaji dallam félig dur - félig moll jellege, az utolsó lekanyarodás dor-fordulata közös a némettel. Ezek láttán még újabbkori, közvetlen dallamösszefüggést sem tarthatunk eleve kizártnak, mert az eltérések magyarázhatók variálódással is. Viszont ha valaki inkább ezeket az eltéréseket tartja szem előtt, felfoghatja a párhuzamot csak típus-egyezésnek is. Éppen ez a kadencia-képlet és a hozzátartozó dallamok egy lazább típust képviselnek a magyar dalok közt is /méginkább az obiugor anyagban/, ahol csak a kadencia a lényeg, s a hozzávezető dallamsorok inkább rögtönzés-szerű menetek; a dallam jellegét a kadenciákban erősen hangsúlyozott ereszkedés adja. Ebben az esetben nem kellene közvetlen összefüggésre gondolnunk, csak hasonló típusok előfordulásának olyan magyarázatára, amit Wiora is ad éppen

freiburgi tartózkodásom alatt befejezett tanulmányában/Westliche Parallelen zu alten ungarischen Melodien/. Ebben ő sem származtatja dallam-megfeleléseit közvetlen német-magyar kapcsolatból, hanem arra gondol, hogy a népvándorlás korában és előbb Európa nyugati és keleti fele és Szibéria sokkal több szállal érintkezett, sokkal több közös volt kulturájukban, mint ahogy a mai állapot alapján hinnék, s egyes keleti típusok - amelyeket a magyarok és keleti rokonnépei gazdag élő hagyományban őriznek - régi feljegyzésekben szórványosan Nyugaton is előkerülnek ennek az egykori összefüggésnek maradványaként.

A fenti dallamra és obiugor típusrokonaire gondolva ez az elgondolás annál inkább megáll, mert az esetleges "ugor dallamréteg" egykor t.k. keleteurópai /és nem szibériai/ területen élt, s nyugatibb európai népzeneekkel még könnyebben érintkezhetett. Még jobban előtérbe nyomul ez a lehetőség a legrégebb dán ballada-dallamok láttán, melyek közt is szépszámmal találunk kvartváltó - részben ötfokú, részben skálaszerű motívumokból felépített - típusokat. /Thorkild Knudsen dán kutató, aki ezekkel a régi dán dallamtípusokkal foglalkozik, ugor rétegről szóló tanulmányom olvasásakor úgy érezte, hogy a régi dán dallamok leírását olvassa. Lásd J.I.F.C. vol. X. 1958./

A jövő kutatásai és a még előbukkanó dokumentumok fogják eldönteni, hogy az fenti párhuzamokat melyik elképzelés szerint kell értelmeznünk, s milyen kulturtörténeti kapcsolatok húzódnak meg mögöttük.

Vargyas Lajos